

Κ. Γ. ΦΟΥΡΝΑΡΑΚΗ

4795

ΜΙΑ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ

1833 - 1933

940.542/ΦΟΥ

940.542
ΦΟΥ

Κ. Γ. ΦΟΥΡΝΑΡΑΚΗ

Koul.

10.949

ΜΙΑ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ

1833--1933

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ "ΕΦΕΔΡΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ"

ΕΝ ΧΗΝΙΟΙΣ

1933

Κ. Γ. ΦΟΥΡΝΑΡΑΚΗ

ΜΙΑ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ

1833-1933

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ "ΕΦΕΡΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ"

ΒΙΒΛΙΟΤΗΚΗ

1933

Κ. Γ. ΦΟΥΡΝΑΡΑΚΗ

ΜΙΑ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛ. ΕΡΕΥΝΑ
— ΧΑΝΙΩΝ —
Αρ. Φ. 4795
Χρονολ. 17.3.1958
Είδος Βιβλίου
Αριθ. 100.542/PHO

1833--1933

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ "ΕΦΕΔΡΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ"

ΕΝ ΧΑΝΙΟΙΣ

1933

1833 -- 1933

Τὴν 25 (26) τρέχοντος μηνὸς Σεπτεμβρίου 1933 συνεπληρώθησαν ἑκατὸν ἔτη ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τῶν ἑκατὸν εἴκοσι ἐνὸς ἐκ τῶν δύο χιλιάδων χριστιανῶν, τῶν συναθροισθέντων εἰς τὸ χωρίον Μουρνιές τῆς Κυθωνίας Κρήτης ἐπὶ Αἰγυπτιακῆς κατοχῆς ὅπως διαμαρτυρηθῶσι διὰ τὴν κακοδιοίκησιν τῆς Νήσου καὶ ζητήσωσιν εἰρηγικῶς τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ.

Ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ ταύτῃ ὁ «Ἐφεδρικός Ἄγων» ἐκδίδει τὸ παρὸν τεῦχος εἰς ἄδιον μνήμην τῶν οὕτω σκληρῶς θανατωθέντων συμπατριωτῶν ἡμῶν.

1833--1933

Ἡ Κρήτη μετὰ δεκαετῆ αίματηρὸν ἀγῶνα δὲν ἠτύχησε ν' ἀποτελέσῃ μέρος τῆς ἀπελευθερωθείσης Ἑλληνικῆς γωνίας κατὰ τὴν ἐθνεγεσίαν τοῦ 1821, ἀλλὰ παρεχωρήθη εἰς τὸν Ἀντιβασιλεῖα τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ Ἀλῆ Πασσὰν πρὸς ἠθικὴν αὐτοῦ ἱκανοποίησιν καὶ διὰ τὰ ἔξοδα, τὰ ὁποῖα ὑπέστη δῆθεν ἡ χώρα αὐτοῦ κατὰ τὴν μεγάλην ἐπείνην ἐπανάστασιν, ὅτε κληθεῖς εἰς ἐπικουρίαν τοῦ Σουλτάνου ἀπέστειλε, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον στρατιωτικὴν δύναμιν ἐν ἔτει 1822 συγκεϊμένην ἐξ 7000 ἀλβανῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Χασὰν Πασσᾶ, τὸν ὁποῖον βραδύτερον διεδέχθη ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμένων ἀνεψιὸς αὐτοῦ Μουσταφᾶ Ναϊλῆ Πασσᾶς, ὁ καὶ Κρητικὸς ἐπικληθεῖς, καίτοι δὲ ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χασὰν Πασσᾶ ἡ Νῆσος διετέλει πράγματι ὑπὸ τὴν Αἰγυπτιακὴν Κυβέρνησιν, ἐν ταῦτοις δὲν εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ἐπισήμως ὑπὸ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἢ μετὰ τὴν ὑπογραφήν τοῦ Πρωτοκόλλου τῆς 6 Ἰουλίου 1827, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀνεκηρύχθη ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος, ὑποκύψαντος τοῦ Σουλτὰν Μαχμουτ Βου, μόλις κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1828. Ἀφοῦ δὲ διὰ τῆς Αἰγυπτιακῆς παρεμβάσεως εἰς τὰ Κρητικὰ πράγματα, ἐξησφαλίσθη κατὰ τις εἰρηνικὴ κατάστασις, ἡ Ἀγγλία ἤρε τὸν ὑφιστάμενον τότε ναυτικὸν ἀποκλεισμέν καὶ κερδῶσε τὴν Νῆσον εἰς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ, ἀποστείλαντος στόλον εἰς Σούδα καὶ δύο συντάγματα τακτικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Ὁσμὰν Νουρεντῆ Βέην τὸν μετέπειτα Ὁσμὰν Πασσᾶ. Πρῶτον ἔργον αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1830 ὑπῆρξεν ἡ σύναξις τῶν ὀπλῶν ἀπὸ ὄλους τοὺς χριστιανούς, ἡ ἐπιβολὴ τοῦ Κεφαλικοῦ φόρου, ἡ μετατροπὴ τοῦ Δεκάτου εἰς ἑβδομον, ἡ σύστασις Μικτῶν Δικαστηρίων (Συμβουλίων) ὡς καὶ τοῦ Ἱεροδικείου (Μεχκεμὲ). Ἡ σύναξις δὲ τῶν ὀπλῶν ἐπανελήθη κατὰ τὸ ἔτος 1841, ὅτε αἱ Κρήτες ἐξηγέρθησαν ζητοῦντες τὴν ἔνωσιν αὐτῶν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἀποτυχόντες.

Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς, ὅστις ἐπεσκέφη τὴν Νῆσον δις, τὸ 1833 μὴν Αὐγούστῳ καὶ τὸ 1837, καὶ κατάρθωσε διὰ τῆς ἐφαρμογῆς αὐστηρῶν μέτρων νὰ ἐγκαθιδρύσῃ τάξιν καὶ ἰσότητα μεταξὺ τῶν δύο ἀντιμαχομένων στοιχείων, ἐπάταξε τὸ μεγαλεῖον καὶ περιώρισε τὴν ἰσχὺν τῶν Τούρκων τιμαριούχων, ἀφῆρεσε ἀπὸ αὐτοὺς τὰ τιμάρια, ἐφυλάκισε καὶ ἐξώρισε εἰς τὴν νησιδα Γραμβούσαν πολλοὺς, οἱ ὁποῖοι εἶχον δυσαρεστηθῆ διὰ τὸ αὐθαίρετον κατ' αὐτοὺς μέτρον τοῦτο καὶ διὰ τὸ ἐν γένει διοικητικὸν σύστημα ἀσύμφορον δι' αὐτοὺς. Ἴδιως ὅμως φερόμενος καὶ ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς δὲν διέθεσε τὰ ἀραιρεθέντα ὑπ' αὐτοῦ Τιμάρια, ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου, ἀλλὰ κατεκράτησε καὶ ἐξεμεταλλεύθη αὐτὸς ταῦτα. Ἀκολούθως καὶ ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις μιμηθεῖσα τὴν Αἰγυπτιακὴν ἀφῆρεσε μὲν καὶ αὕτη τὰ λοιπὰ Τιμάρια καὶ τοὺς Μουκατᾶδες, μὴ θέλουσα ὅμως ν' ἀδικήσῃ ἐντελῶς τοὺς κατόχους καὶ ἐκμεταλλευτὰς αὐτῶν ὥρισεν ἀνάλογον ἐτήσιαν ἐπιχορήγησιν εἰς αὐτοὺς καὶ τοὺς κληρονόμους αὐτῶν. Τὴν ὑποχρέωσιν ὅμως τῆς ἐπιχορηγήσεως ταύτης μεθ' ὅλην τὴν ἐπιμονὴν τῆς ὑψηλῆς πύλης ὅπως ἀναλάβῃ ὁ τόπος μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1878 ἀπέκρουσεν ἡ Φενικὴ τῶν Κρητῶν Συνέλευσις.

Ἀπαλλαγθεὶς οὕτω ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς ἀπὸ τὰ Μουσουλμανικὰ παραγοποιὰ στοιχεῖα ἐμερίμνησε δι' ἔργα δημοσίας ὠφελείας. Ἐμερίμνησε διὰ τὴν κατασκευὴν λιμένων, ὁδῶν καὶ γαφυρῶν, ὑδραγωγείων καὶ κρηνῶν. Οὕτω πρὸς ἐπισκευὴν τῶν λιμένων γενομένην κατὰ τὸ 1838 διὰ μὲν τὰ τοῦ Ἡρακλείου γρόσια 575008 διὰ τῆς Ρεθύμνης γρόσια 871,500 καὶ διὰ τῶν Χανίων 1,146,000 καὶ 380000 διὰ θυθοκόρους καὶ λοιπὰ μνηματὰ πλὴν τῆς προσωπικῆς ἐργασίας τοῦ στρατοῦ. Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ἐπεσκιάσθη

ἡ μάλλον ἀνεκαινίσθη τὸ ἐξ Ἀρχαίων ὑδραγωγεῖον τοῦ Ἡρακλείου, τὸ ἐπὶ Φραγκίσκου Μοροζίνη κατὰ τὸ 1627 κατασκευασθέν. Ἐπίσης ἐδαπανήθησαν διὰ τὴν ἐπισκευὴν τῶν τειχῶν τοῦ φρουρίου διὰ μὲν τῶν Χανίων γρ. 280.000 καὶ γρ. 5,000 διὰ τὰ ἐνετικά νεώρια (χιόνες), διὰ δὲ τὰ φρούρια Γραμβούσης καὶ Σούδας γρ. 115.000. Σημειωτέον ὅμως ὅτι τὰ ἐν τῇ Νήσῳ Κυβερνητικὰ ὄργανα ἀφῆρσαν καὶ ἀπέστειλαν εἰς Αἴγυπτον μὲγα μέρος τῶν τηλεβόλων τῶν φρουρίων ἀπὸ τῶν ἐνετικῶν χρόνων. Καὶ τοῦ μὲν χάνδακος 300 τοιαῦτα, τῶν δὲ Χανίων 162 καὶ τῆς Ρεθύμνης 45. Ἰδιαιτέρως δὲ ἀφῆρσαν ἀπαντα τὰ ὀρειγάλκινα, ἐγκαρτέλειψαν δὲ τὰ σιδηρὰ, τὰ ὁποῖα μετὰ τῶν λοιπῶν πολεμικῶν ὑλῶν παρέλαβε καὶ μετεκόμισεν εἰς Κ)πολιν ἢ Τουρκικὴ Κυβέρνησις κατὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ. Πλὴν τούτων ἰδρύθησαν τὸ πρῶτον δύο τυπογραφεῖα καὶ ἐξεδίδετο μία ἡμερησίς Ἑλληνιστὶ καὶ Τουρκιστὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Βεκαὶ Γκιρίτ» «Κρητικὰ συμβάντα». Λόγω δὲ τῶν μεγάλων δαπανῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὑπεβλήθη ἡ Αἴγυπτιακὴ Κυβέρνησις, ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς ἠθέλησε νὰ δημιουργήσῃ πόρους ὅπως ἀντιμετωπίσῃ αὐτάς. Ἔνεκα τούτου ἐπέβαλε νέους γεωργικοὺς φόρους, εἰσήγαγε τὸ σύστημα τῆς ἐκμισθώσεως τοῦ ἐπὶ τοῦ καπνοῦ δικαιώματος, σκέψις δ' ἐγένετο ἵνα ἐφαρμοσθῇ εἶδος τι Μονοπωλείου ἐπὶ τοῦ ἐλαίου καὶ τοῦ σάπινος. Ὡς ἦτο ἐπόμενον, τὰ μέτρα ταῦτα δυσηρέστησαν τοὺς Χριστιανοὺς κατοίκους, οἵτινες ἤρχισαν νὰ δυσφοροῦν καὶ νὰ διαμαρτύρωνται οὕτως, ὥστε οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Αἴγυπτιακῆς Κυβερνήσεως Μουσταῶφ Ναϊλῆ Πασσάς καὶ Νουρεντή Βέης διὰ νὰ κατευνάσουν τὰ ἐξηρηθισμένα πνεύματα ἠναγκάσθησαν νὰ δώσωσιν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀμαρίου ἀρκετὰς ὑποσχέσεις περὶ διορθώσεως τῶν κακῶς ἐχόντων καὶ πρὸς τοῦτο ἐδημοσίευσαν τὴν κατωτέρω ἐγκύκλιον.

ΜΟΥΣΤΑΦΑΣ ΠΑΣΣΑΣ ΚΑΙ ΝΟΥΡΕΝΤΙΝ ΒΕΗΣ

Πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου

Ἐπειδὴ εἴθε κρεμασμένοι εἰς τὸν λαιμόν μας κατέχομεν χρέος νὰ σᾶς ὀδηγήσωμεν εἰς τὸ καλόν, σᾶς λέγομεν ἀπὸ φιλανθρωπείας ἀγάπην κινούμενοι ὅτι ὁ σκοπὸς τοῦ Μεχμεταλῆ αὐθέντου μας καθὼς καὶ ὁ ἰδικὸς μας εἶναι νὰ εὔρητε εἰς τὸ ἐξῆς κάθε χριστιανὸς τῆς Κρήτης τὴν ἡσυχίαν καὶ ἀνάπαυσίν του καὶ νὰ ἠξέυρητε ὅτι θέλουν παῦσαι πλέον ὅλα τὰ πρῶτα ἡγουν μὴτε ἀγγαρίαις, μὴτε τζερμεθές, οὔτε ζουλούμια θέλετε ἔχετε πλέον. Χωρὶς δὲ τὴν ἰδικὴν μας ἄδειαν κανεὶς Τούρκος εἰς τὸ ἐξῆς μικρὸς ἢ μεγάλος εἴτε ἐντόπιος εἴτε ξένος δὲν θέλει ἠμπορέσει νὰ ἐμβαίη εἰς τὰ σπίτια σας. Ἐπροστάξαμεν ἀκόμη νὰ μὴν κατοικοῦν εἰς τὸ ἐξῆς ἄλλοι Τούρκοι εἰς κανὲν χωρίον τῆς Κρήτης εἰμὴ ὅσα ἔχουν ἐκεῖ Μούλκια (ἰδιοκτησίας) ἰδικὰ των, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ νὰ μὴν ἠμποροῦν εἰς τὸ νὰ διάζουν νὰ τοὺς κάμετε τὴν παραμικρὰν δούλευσιν ἐκτὸς ἐὰν σᾶς πληρῶνουν καὶ μὲ ὅλην σας τὴν θέλησιν καὶ ὅσοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους παρακούσουν εἰς ταύτην μας τὴν προσταγὴν ὑὰ τιμωροῦνται αὐστηρότατα, μὴτε εἰς τὴν τιμὴν σας, μὴτε εἰς τὰ πρήγματά σας ἠμπορεῖ πλέον κανεὶς νὰ σᾶς πειράξῃ εἰς τὸ παραμικρόν. Προσέτι θέλετε ἀπολαύσει καὶ ἄλλα πολλὰ καλὰ καὶ θέλετε ἔγνωσῃ μὲ τὸν καιρὸν ὅτι οἱ λόγοι μας εἶναι ἀληθινοί. Ὅσοι σᾶς πειράζουν θέλομεν καὶ ἡμεῖς τοὺς πειράξει μεγάλως καὶ ὅσοι σᾶς ἀδικήσουν θέλομεν τοὺς ἀδικήσει καὶ δὲν θέλομεν συγχωρήσει νὰ ἔλθῃ πάλιν εἰς τὸν τόπον σας ὁ πρῶτος καιρὸς. Θέλετε πρὸς τοῦτοις ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ ἀνακαινίζετε τὰς Ἐκκλησίας σας, καὶ ἔχετε τὰ προσκυνήματά σας ἀνενόχλητα κατὰ τὴν θρησκείαν σας καὶ θέλετε εὐχαριστηθῆ μεγάλως ἀπὸ τὴν Διοίκησιν τοῦ

φιλανθρώπου Μεγαταλή αὐθέντου μας διὰ τὴν ζωὴν σας καὶ διὰ τὰ πράγματά σας».

Μανθάνομεν ὅμως ὅτι πολλοὶ ἀπὸ σᾶς ζητοῦν ν' ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὸν τόπον εἰς τοῦτο οὔτε διάζομεν ἡμεῖς κανένα νὰ μένη οὔτε παρακινούμεν νὰ φεύγη. Λυπούμεθα δὲ μόνον διὰ ἀφήνοντας τὰ σπιτία καὶ πράγματά σας θέλετε δοκιμάσει κινδύνους εἰς τὴν θάλασσαν καὶ στενοχωρίας εἰς τοὺς ξένους τόπους καὶ ἂν μένατε ἤσυχοι εἰς τὸν τόπον σας θέλετε πλουτίσει καὶ θέλετε εὐχαριστηθῆ καὶ ὅσοι πάλιν φύγουν θέλουν τὸ μετανοήσῃ ὀγρήγορα. Δὲν ἐμποδίζομεν ὅμως κανένα, πάλιν τὸ λέγομεν, ἀλλὰ πρέπει νὰ δώσῃ ὁ καθεὶς τὰ ἄρματα του εἰς τὸν Ζαμπίτην (Διοικητὴν) τῆς ἐπαρχίας, καὶ δταν ἀναχωρήσῃ νὰ τὰ λαμβάνῃ καὶ νὰ φεύγῃ ὁπόθεν θέλει. Αὐτὰ ὅπου σᾶς λέγωμεν, νὰ τὰ θεωρήτε ὡς βέβαια καὶ θέλετε τὸ γνωρίσει μὲ τὸν καιρὸν.

Ἐν Καινούριῳ χωρίῳ Μεραμβέλου τὴν 29 Ἰανουαρίου 1931

**Μουσταφᾶ Ναῦλῆ Πασ ᾶ
Νουρεντὴ Βέης**

Ἐν τούτοις τὰ ὑποσχθέντα δὲν ἐξετελέσθησαν, ἡ βαρεῖα φορολογία καὶ τὰ λοιπὰ πιεστικά μέτρα ἐξηκολούθουν νὰ ἐφαρμόζωνται αὐστηρότερον καὶ ἐν γένει ἢ κακοδιοίσεις ἐχειροτέρευε. Ἀπελπισθεντες οἱ Χριστιανοὶ διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως ἀπεφάσισαν νὰ συνέλθουν καὶ ὑποβάλλουν τὰ παράπονά των πρὸς τὰς προστάτιδας Μεγάλης Δυναμείως ἐγγράφως. Δύο χιλιάδες καὶ πλέον ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Νήσου συνηθροίσθησαν εἰς τὸ ἐξώθεν τῆς πόλεως τῶν Χανίων προάστειον Μουρνιαῖς καὶ συνέταξαν καὶ ὑπέβαλον τὴν κατωτέρω ἀνσφράν.

**Πρὸς τοὺς ἐξοχότατους κ. κ. Πρέσβεις τῶν Σ. Συμμάχων
Δυνάμεων Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ρωσσίας παρὰ τῆ ὕψι
λῆ Ὀθωμανικῆ Πόρτα**

Μολοντί ἀμέσως ὅπου ἐμάθαμεν ἀπὸ τὰ πρῶτα Πρωτόκολλα τῶν πληρεξουσίων τῶν Σ. συμμάχων Δυνάμεων καταδικὴν μας, ἐπροστρέξαμε καὶ γενικῶς καὶ ἰδίως εἰς τὴν εὐσπλαχνίαν τῶν Σ. συμμάχων Μοναρχῶν παρακαλοῦντες μὲ καρδιοστάλακτα δάκρυα τὰς Α. Α. Μ. Μ. νὰ ἐπιδλέσουν εἰς τὴν δυστυχή θέσιν, εἰς τὴν ὁποίας μᾶς ἐγκατέλειπον οἱ πληρεξούσιοι των καὶ νὰ φεισθῶν τῶν ἀπαραδειγματίστων θυσιῶν μας, ὥστε νὰ μὴ στερήσουν καὶ ἡμᾶς τῆς τύχης τῶν λοιπῶν συναδελφῶν μας καὶ μὲλα ταῦτα ἀφοῦ εἶδομεν τὸ ἀμενιάτρεπτον τῆς ἀποφασεως τῶν τότε Κυβερνήσεών των ἡμεῖς δὲν εἰμπορούσαμεν παρὰ νὰ ὑποχωρήσωμεν καὶ νὰ ἀφήσωμεν τὰ ὄπλα ὅποταν μάλιστα καὶ φραῦρια ἀποκτημένα μὲ ποταμοὺς αἱμάτων ἀφηρέθησαν ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν μας».

»Κύριοι ὄντες τοῦ πατρῶου ἐδάφους μας, τὸ ὅποῖον εἴχομεν ἀποκτήσῃ μὲ τόσας θυσίας καὶ μὲ περίπου 70,000 σφάγια ἀδελφῶν μας καὶ διαφόρων συγγενῶν μας δὲν ἐξωρήσαμεν δικαίον νὰ μὴ διαμαρτυρηθῶμεν πρὶν ἀφήσωμεν καὶ τότε τὰ ὄπλα καὶ νὰ μὴ διατηρήσωμεν τὰ δίκαιά μας, ἐνώπιον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων μὲ τὴν ἐσώκλειστον διαμαρτύρησιν μας, τὴν ὁποίαν διευθύναμεν ἔκτοτε καὶ πρὸς τὰς τρεῖς Σ. συμμάχους Δυνάμεις καὶ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν.

»Ἄν καὶ ἐπροβλέπαμεν ὅτι ἡ κατάστασις μας θέλει εἶνε οἰκτρά, ἐναντὶα ὅλως διόλου τῆς φιλανθρωπίας τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζει τὴν δικαιοσύνην τῶν προστάτων τῆς πασχούσης ἀνθρωπότητος εἴχομεν ὅμως δίκαιον νὰ παρρησιάζομεθα διὰ τὴν ὅσῃ μᾶς ἐγκατέλειπον αἱ τότε Κυβερνήσεις δεινὴν θέσιν. Καὶ φαίνεται ἤδη πραγματικῶς ὡς ἐκ τῶν ἀδικημάτων εἰς

τά ὅποια πάσχομεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐπέβαλε τότε ὡς τακτικωτέραν τάχα καὶ φιλανθρωποτέραν ἢ Σ. συμμαχίαι.

Ἄποροι, δυστυχεῖς, ἐξολοθρευμένοι ὄλως διόλου ἀπὸ τὸν δεκαετῆ καταστρεπτικὸν πόλεμον, ἄλλοι μὲν ἀπεφασίσαμεν νὰ μείνωμεν πρὸς καιρὸν εἰς τὰς ἐστίας μας, ἄλλοι δὲ νὰ ἀναχωρήσωμεν ἀμέσως ἀπὸ τὸ προπατορικὸν μας ἔδαφος, τὸ ὅποιον μὲ ποταμούς αἱμάτων εἶχομεν ἀποκηίσει μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θέλομεν δυνῆθῃ νὰ πωλήσωμεν καὶ τὰς ἰδιοκτησίας μας, ἀλλὰ μὴ δυνηθέντες νὰ ζήσωμεν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρισκόμεθα ἐλεεινὴν κατάστασιν ἀφοῦ μάλιστα καὶ τρόπος δὲν ἦτο νὰ πωλήσωμεν τὰς ἰδιοκτησίας μας, ὡς φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἔμπερικλεισμένην ἀπόφασιν τῆς Διοικήσεως τοῦ Ἀντιβασιλέως, ἐβιάσθημεν πάλιν νὰ ἐπιστρέψωμεν δια νὰ μὴ χάσωμεν καὶ αὐτὰς τὴν μόνην τελευταίαν ἐλπίδα τῆς συντηρήσεώς μας, πλὴν τί τὸ ὄφελος; ἀποφεύγομεν τὸν καπνὸν καὶ πίπτομεν εἰς τὸ πῦρ.

«Παρατρέχομεν τὰ διάφορα ἀνυπόφορα βάρη, τὰ ὅποια ἐπέθεσε γενικῶς εἰς ὅλα τὰ εἶδη τῶν προϊόντων μας, τὰ ἀμπέλια μας πληρώνουν πεντακοσιαπλάσια τώρα παρ' ὅ,τι ἐπλήρωναν πρὶν τῆς ἐπαναστάσεως, τὸ ἐλαιόλαδον τετραπλάσια καὶ τοῦτο πρὸς τὸ παρὸν διότι ὡς μᾶς θεβαιοῦν ἐτοιμάζονται μονοπωλεῖα καὶ δι' αὐτὸ καθ' ἃ καὶ εἰς ὅλα τὰ εἶδη ἐν γένει τῆς Κρήτης καὶ τὸ χερίστον, ἐνῶ εἰς τὴν ἀρχὴν μᾶς ἔλεγε, νὰ κάμνη ὅστις θέλει ἐλαιοτριβεῖα, τώρα μᾶς ἐμποδίζει καὶ αὐτὴν τὴν χρῆσιν τῶν ἐλαιοτριβείων μας, τὰ ὅποια εἶχομεν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐν γίνοι κυττάζει νὰ καταστρέψῃ ὄλως διόλου τὸν τόπον μας. Δὲν φθάνουν δὲ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ χαράτσι (Κεφαλιάτικον δόσιμον) ἀπὸ 4 καὶ 8 γράσια, τὰ ὅποια μᾶς εἶχαν ὑποσχεθεῖ εἰς τὴν ἀρχὴν, ἀφοῦ τὰ ἐδιπλασίασε καὶ τὰ ἐτετραπλασίασε, τώρα μελετᾷ καὶ νὰ τὰ εἰκοσαπλασιάσει ἴσως καὶ ὅποταν εἴπη τις πρὸς τὴν Διοίκησιν νὰ φυλλάτῃ τὰς ὑποσχέσεις καὶ τοὺς νόμους τῆς, τοῦ ἀποκρίνεται αὐτῇ ὅτι ἀὸ ἀντιβασιλεὺς νόμους κάμνει καὶ νόμους χαλᾷ.»

Ἄποροῦντες δὲ εἰς τὴν πρὸς τὴν Κρήτην διαγωγὴν τῆς διοικήσεως τοῦ ἀντιβασιλέως ἠρώτησαν Κρήτες τινὲς ἐπιστήθιοι τοῦ Μουσταφᾶ περὶ τῆς ἀποκαταστάσεώς των, ἀλλὰ τί τοὺς ἀπεκρίθη καὶ οὗτος ἀθέλετε λοιπὸν ἄλλην κυβέρνησιν καὶ ἄλλους ὑπηκόους νὰ ἔχη ὁ ἀντιβασιλεὺς εἰς τὴν Αἰγύπτου καὶ ἄλλους εἰς τὴν Κρήτην; Κατεδικάσθημεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ δουλεύομεν ὡς ἄραβες εἰς τὸν νέον Φαραῶ τῆς Αἰγύπτου!!!

»Καὶ δὲν φθάνει ἕως ἐδῶ τὸ πρᾶγμα. Ἐσχόρπισε παντοῦ τοὺς στρατιώτας του οἱ-τινας διαίχουν τὴν τιμὴν μας, χωρίζουν ἀνδρόγυνα, κάμνουν πᾶν, ὅ,τι ἢ βαρβαρότης καὶ ἢ οὐσιαστικὴ ἀκολασία ὡς πρὸς τοῦτο τοὺς ὀδηγήσει. Ἐχει τὰ συμβουλίᾳ του, τὰ ὅποια ἂν καὶ σύγκεινται ἀπὸ 20 περίπου ἀνθρώπους τὸ καθέν, μόλα ταῦτα δὲν ἔχουν πλειοτέρους τοῦ ἐνὸς τετάρτου ἢ ἐνὸς τρίτου ἐκ τῶν Χριστιανῶν οἱ ὅποιοι οὔτε φωνὴν ἔχουν καὶ αὐτοὶ αὐτεῖς ἰσχύν τινα ἂν καὶ οἱ Χριστιανοὶ εἶνε τετραπλάσιοι τὸν πληθυσμὸν εἰς τὴν Κρήτην. Τοιαῦτα συμβουλία νομοθετοῦν, διοικοῦν, κρίνουν, καταδικάζουσι καὶ ἐκτελοῦν, θανατώνουν καὶ κάμνουν τὰ πάντα, εἶνε ἐπανορθωτικὰ δικαστήρια καὶ ποινικὰ καὶ αἱ ποιναὶ των εἶναι ξύλον μέχρι θανάτου, ἐκ δὲ τῶν ξυλιζομένων ὅσοι φθάσουν καὶ ἐπίξουσιν, μένουσι ἄχρηστοι εἰς τὴν κοινωνίαν ἀπὸ τὰ τραύματα, τὸ δὲ φρικτώτερον ἀπὸ ὅλα εἶνε ὅτι τώρα ἤρχισε νὰ συνάζει καὶ τὰ ἀνήλικα τέκνα μας διὰ νὰ τὰ στείλῃ εἰς τὴν Αἰγύπτου διὰ τοῦτο καὶ μᾶς πολιορκοῦν ἐκ τῆς θαλάσσης ἀπὸ μέρος τῶν Σφακίων ὥστε νὰ μᾶς ἔχει ταπεινωμένους, τὰ δὲ τέκνα μας ἀφοῦ τὰ τουρκεύσῃ εἰς τὴν Αἰγύπτου νὰ τὰ στείλῃ ἀκολούθως διὰ νὰ κατακτήσουν τὴν Κρήτην μὲ Ἄραβας καὶ τοιουτοτρόπως νὰ ἐξαλείψῃ καὶ αὐτὸ τῆς Χριστιανισμοῦ τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν Νῆσον ταύτην.

»Ἐπὶ τοιαύτην Κυβέρνησιν δι' ὄνομα Θεοῦ, ἐξοχώτατε, εἶναι δυνατόν νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι ἡ Χριστιανισμὸν κατεδίκασε νὰ ὑπεταχθῶσιν οἱ Χριστιανοὶ Κρήτες, ἐγὼ καὶ μὲ

τόσας θυσίας εἶχε κατακτήσῃ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατρικοῦ ἐδάφους των; Καὶ μόλα ταῦτα, ἰδοὺ τὸ πρᾶγμα ἐγίνε καὶ ὑπάρχει μία ἀπὸ τὰς πραγματικὰς ἀληθείας!! Ἄλλὰ δὲν ἔχομεν καὶ σήμερον δίκαιον νὰ αἰτήσωμεν ὥστε οἱ ὑπουργοὶ τῶν Κυβερνήσεών των νὰ συγχωρήσουν εἰς τὸ νὰ φθάσουν αἱ γοεραὶ φωναὶ καὶ τὰ καρδιοστάλακτα δάκρυα τῶσων χιλιάδων Χριστιανῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Κρήτης ἐτι σωζομένων καὶ τῶσων ἄλλων χιλιάδων σφαγίων γενομένων εἰς τὴν Κρήτην εἰς τὰ ὦτα τῶν Σ. συμμάχων διὰ νὰ μᾶς ἀπαλλάξουν τοῦ λοιποῦ ἀπὸ τὰ δεινά μας. — Ὅταν διεφιλονικεῖτο ἡ τύχη μας, ἡ φιλανθρωπία τῶν ὑπαλλήλων τῶν Σ. συμμάχων Δυνάμεων ἐφάνη ὑπέρμετρος ὑπὲρ ὀλίγων σωζομένων ἐν Κρήτῃ Ὀθωμανῶν, ἀλλὰ μήπως καὶ τούτους δὲν ἐδυστύχησεν ἤδη ἡ Διοίκησις τοῦ Μεχμεταλῆ; Μήπως καὶ οἱ δυστυχεῖς οὗτοι ἐκτὸς πολλὰ ὀλίγων εὐρίσκονται εἰς καλλίτεραν παρά τὴν ἰδίαν μας θέσιν; Ἡ μήπως αὐτοὶ εἶναι ὀλιγώτερον ἀπὸ ἡμᾶς δυσαρεστημένοι; ἢ διότι εἶνε καὶ σύμφωνοι νὰ συνκιδνεύσωμεν καὶ νὰ λάβωμεν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τύχην;»

«Καὶ μόλα ταῦτα, ἂν καὶ πρὸς χάριν τοῦ Μεχμεταλῆ, τοῦ μὴ ἔχοντος κανὲν δικαίωμα εἰς τὴν Κρήτην οἱ δυνατοὶ τοῦ κόσμου ἀπορασίουν παρ' ἐλπίδα νὰ μὴ δώσουν καὶ τώρα χεῖρα βοηθείας καὶ ἀντίληψιν εἰς τοὺς χριστιανούς καὶ εἰς αὐτούς τοὺς Τούρκους τῆς Κρήτης ἂν δὲν ἤθελον φροντίσῃ νὰ ἀπαλαχθῶμεν ἀπὸ τὸν Αἰγύπτιον τοῦτον τύραννον παρακαλοῦμεν τοῦλάχιστον θερμῶς, ὥστε νὰ ἀναφερθῆτε εἰς τὰς Σ. Αὐλὰς σας διὰ νὰ ὑποχρεωθῇ καὶ οὗτος νὰ πληρῶσῃ τὰς ἰδιοκτησίας μας; ἐπειδὴ αὐτὸς οὔτε νὰ τὰς πωλῆσωμεν ἄφινει, οὔτε νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ ἄλλος παρά τὸς δούλους του Ἄραβας νὰ τὰς ἀγοράσῃ καὶ τοιοῦτοτρόπως ὅλοι ἡμεῖς μικροὶ καὶ μεγάλοι χριστιανοὶ εἰμεθα ἔτοιμοι νὰ μεταδῶμεν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, νὰ συζήσωμεν καὶ ἐλεύθεροι μὲ τοὺς συναγωνιστὰς καὶ συναδέλφους μας Ἕλληνας κατὰ τὸ δικαίωμα, τὸ ὁποῖον μᾶς χορηγοῦν πρωτόκολλα τῶν τριῶν Σ. συμμάχων Δυνάμεων».

«Ἡμεῖς μὲ τοιαύτην ἀπόφασιν συνήχθημεν εἰς τὰ πέριξ τῆς Κυδωνίας χωρία καὶ σταθεροὶ εἰς τὴν ἀπόφασίν μας ταύτην περιμένομεν ἀνυπόμονοι τὴν ἀπάντησίν σας εἰς τὴν παροῦσαν μας, τὴν ὁποῖαν σᾶς παραδίδουν οἱ συντοπίται μας κ. κ. Π. Ἀντωνίου Κυριακάκης καὶ Ἀναγνώστης Μυγιάκης, οἱ ὁποῖοι θέλουν σᾶς ἐκθέσει καὶ καθαρῶτερα τὴν ἐλεεινὴν κατάστασίν μας».

Μὲ θαυμάσιον εἶβας ὑποσημειούμεθα οἱ ἅπ' ἕλας τὰς ἐπαρχίας τῆς Κρήτης συναγμένοι χριστιανοί,

Ἐν Μουρνιαῖς τῶν Χανίων τὴν 20 Σεπτεμβρίου 1833

Ἔπονται πολλῶν χιλιάδων ὑπογραφαί

Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Αἰγυπτιακῆς Κυβέρνησις λαβόντες γνῶσιν τοῦ διακλήματος τοῦ του τῶν συνθηροισθέντων ὄχι μόνον δὲν συνεκινήθησαν, ὄχι μόνον δὲν ἔλαβον ὑπ' ὄψιν τὰ δίκαια ταῦτα αἰτήματα τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἀπεναντίας διέταξαν τὴν διὰ στρατιωτικῆς δυνάμεως καταδίωξιν καὶ διάλυσιν τῆς συναθροίσεως, ὡς καὶ τὴν σύλληψιν καὶ θανάτωσιν τῶν συλληφθησομένων. Οὕτω τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ Αἰγυπτιακὸς στρατὸς συνέλαβεν ἐπὶ τόπου τεσσαράκοντα ἕνα τοὺς ὁποίους ἀπηγχόνησε εἰς τὸ ἐλαιόφυτον τῆς Μονῆς Ἀγίου Ἐλευθερίου, ἤτοι τὴν 25(26) Σεπτεμβρίου 1833 τοὺς δὲ λοιποὺς ὀγδοήκοντα ἕνα εἰς τὸ χωρίον Ἀσχύφου τῶν Σφακίων καὶ εἰς διάφορα ἄλλα μέρη τῆς Νήσου κατὰ καιρούς.

Τὴν ἐπομένην οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Αἰγυπτιακῆς Κυβερνήσεως ἐξαπέλυσαν τὴν κατωτέρω ἐγκύκλιον;

Χριστιανοὶ Κρήτης

Ὁ ἕνας ἀπὸ ἡμᾶς ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὸν τόπον σας κατὰ δυστυχίαν ὅμως σᾶς ἤρως χω

ρίς αἰτίαν καὶ ἀνάγκην βυθισμένους εἰς ἓνα μέγαν φόβον ὅπου σὰς ἔδωσαν μερικοὶ ἄνθρωποι κακοί. Τὴν Κυριακὴν τὸ θράδῳ ὅταν ἐβγαίναμε καὶ οἱ δύο ἀπὸ τὸ καράβι ἦλθον εἰς συναπάντησιν τοῦ νεοφερμένου ἀπὸ ἡμᾶς οἱ συναγμένοι ἐν ταῖς Μουρνιαῖς, καὶ ἡμεῖς τοὺς εἶπομεν νὰ μᾶς στείλουν μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἰδικούς των εἰς τὰ Χανιά τοὺς ὁποίους μᾶς ἔστειλαν χθές ὅταν ἔφθασαν αὐτοὶ ἔμπροσθέν μας τοὺς ὠμιλήσαμεν ὡς πατέρες τῶν, ἤγουν τοὺς ἐσυμβουλευσαμεν νὰ παρακινήσουν ὅλους τοὺς συναγμένους νὰ ἐπιστρέψουσι ἤσυχαι εἰς τὰ σπήτια των καὶ τοὺς ἐτάξαμεν ὅτι ὅποιος ἤθελε ἐλθῆ νὰ μᾶς εὔρη διὰ ποῖαν ὑπόθεσιν ἤθελε εἶχε, ἤθελε τοῦ δοθῆ τὸ δικαίωμα του. Σήμερον ἀφοῦ καὶ ὡς ἀπομνησήμερα ἐβεβαιωθήκαμε ὅτι ὁλόενα ἐστέκετο ἡ σύναξις ἐν ταῖς Μουρνιαῖς, ὑπήγαμεν καὶ οἱ δύο καὶ τοὺς ἐδιώξαμεν ἐλπίζομεν ὅτι ἔπαυσε ἡ ἀτάξια. Ἐὰν ὅμως μερικοὶ ἀποκοτήσουν νὰ καταχερίσουν καμμίαν νέαν σύναξιν, αὐτοὶ θέλουσι ἐβγῆ ἔξω ἀπὸ τὸν νόμον καὶ κατὰ τοῦτο θέλουσι κατατρεχθῆ, πιασθῆ καὶ μέσα εἰς τὴν ἄλυσον θέλουσι λάβει τὴν δικαίαν παιδείαν τῆς ἀρχαίας ἀνυποταγῆς των. Εἰς ὅσον διὰ σὰς τὰς θυσίας τῶν κακοποιῶν ἀνθρώπων, διὰ σὰς, ἤσυχαι καὶ φίλτατοὶ μας Χριστιανοὶ ζήσατε δίχως κανένα φόβον εἰς τὸν συνηθισμένον τρόπον.

Τὸ κάλυμψ τῆς συκοφαντίας ἔπεσε πλέον καὶ ἐβεβαιωθήκατε, ὅτι τὰ ὅσα σὰς εἶπον οἱ ἐχθροὶ τῆς ἡσυχίας σας εἶνε ψεύματα ὅλα καὶ ἂν ἀκόμη εἶχετε καμμίαν μικρὰν ἀμφιβολίαν, τὸ παρὸν μας γράμμα θέλει τὴν σηκώσῃ καὶ θέλετε μένει πληροφορημένοι ὅτι ὁ Ἀντιβασιλεὺς δὲν ἔλαβε ποτὲ οὔτε τὴν ιδέαν νὰ πάρῃ πόσον τὰ παιδιὰ σας, καθὼς καὶ τὰ ὑποστατικά σας, ποτὲ δὲν ἔλαβε τὴν γνώμην νὰ συστήσῃ μονοπωλεία εἰς τὴν Κρήτην οὔτε ἠθέλησε νὰ σὰς πάρῃ δασύματα ἀπὸ ἐλαιόδενδρα, τὰ μουλάρια, τὰ βώδια κλπ. Καὶ τέλος πάντων ποτὲ δὲν ἔλαβε γνώμην νὰ σὰς πάρῃ εἰς τὸ χαράτσι περισσότερον ἀπὸ τὰ 4—8 καὶ 16 γρόσσα. Ἡ ὑψηλότης του μάλιστα ὅλο τὸ ἐναντίον ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ σὰς ἐπαράστησαν οἱ κακοῖθεις ἄνθρωποι, φροντίζει πάντα διὰ τὸ καλὸν σας. Διὰ νὰ δώσωμεν λοιπὸν μίαν τελείαν ἡσυχίαν εἰς τὰ πνεύματά σας καὶ νὰ σὰς ξεχωρήσωμεν ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ὀλίγους ἀρχαίους, ὅπου δὲν θέλουσι νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν, (διότι ἡ γνώμη των εἶναι διὰ τὸ κακὸν) σὰς στέλλομεν σήμερον τὸ παρὸν μας γράμμα, τὸ ὅπουθι θὰ μεταφέρῃ τὴν ἡσυχίαν ὅπου ἐχάσατε ἄδικαι, καὶ θὰ σὰς ἀναγκάσῃ νὰ κολουθήσετε ἄφοβα τὰ ἔργα σας, διὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδιῶν σας.

Ἐν Χανίοις τῇ 26 Σεπτεμβρίου 1833

Ὁ Ναύαρχος τῆς Αἰγύπτου

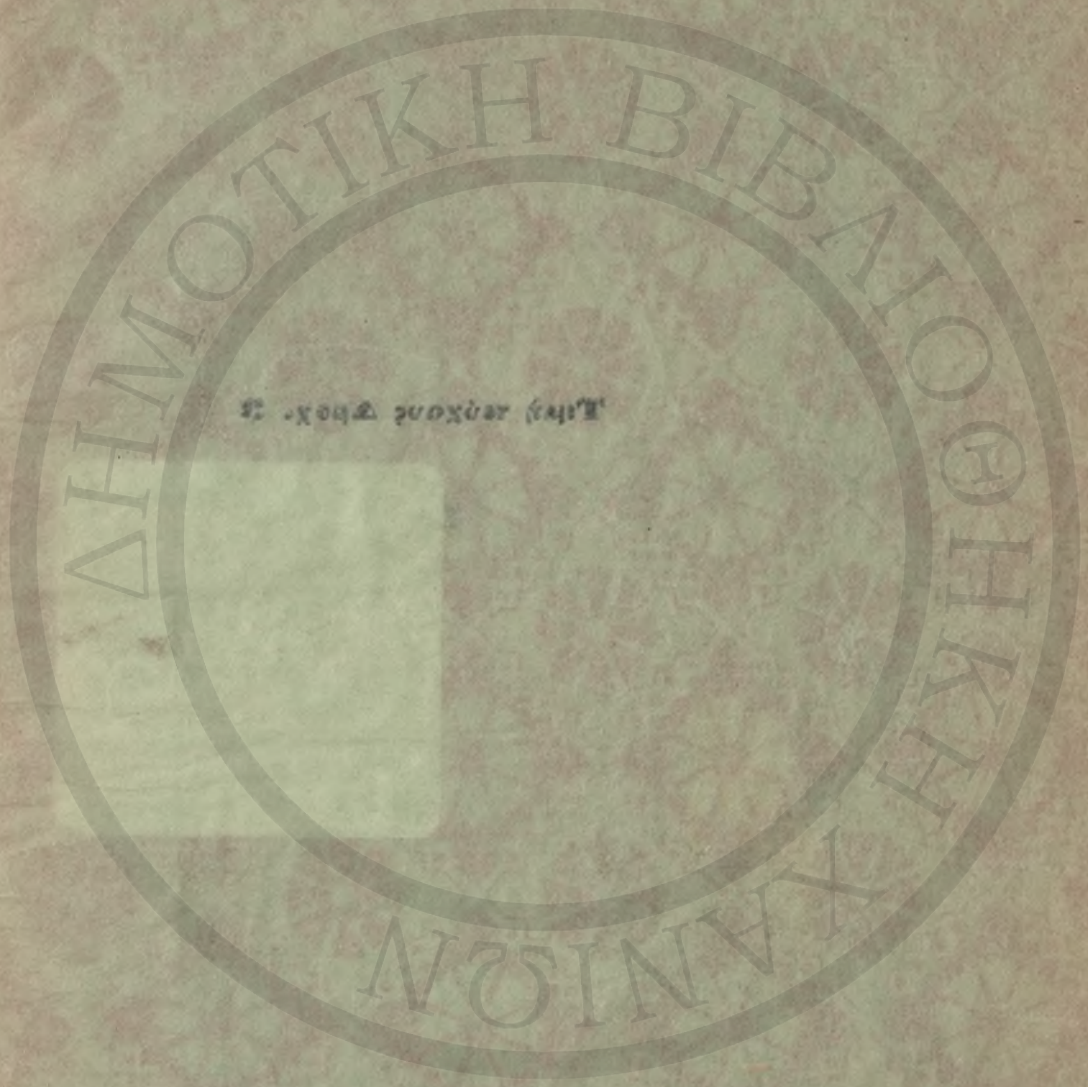
Ὁσμάν Πασσᾶς

Ὁ Σερασκέρης τῆς Κρήτης

Μουσταφᾶ Πασσᾶς

Οὔτε ἡ παράδοσις οὔτε ἡ ἱστορία διέσωσε τὰ ὀνόματα τῶν οὕτω σκληρῶς θανατωθέντων. Κατὰ μὲν τὴν ἱστορίαν τῆς Κρήτης ὑπὸ Ἐμμ. Ψυλλάκη ἐκ τῶν ἀπαγχονισθέντων εἰς τὸ χωρίον Μουρνιαῖς τῆς Κυδωνίας καὶ Ἀσκύρου τῶν Σφακιῶν ἀνευρέθησαν καὶ ἀναφέρονται μόνον οἱ ἐξῆς: Στέφανος Λαρᾶς ἐξ Ἀκρωτηρίου Κυδωνίας, Ἐμμ. Παναγιωτάκης ἢ Παπαδομανωλάκης ἐκ Σελίνου, Γ. Βυζάστακας, Ἐηρούχης Καϊδυλάκης, Ἀνδρουλῆς Μορᾶκης 107 ἐτῶν, Βαρδῆς Πισχαρμαντής, Μανουῖσος Τρόντος, Ἰωάν. Δασκλάκης καὶ Βαρδῆς Κυριακουλάκης. Ὁμοῦ μετ' αὐτῶν ἀναφέρονται καὶ εἰς τὴν ὑπ' ἐμοῦ ἐκδοθεῖσαν ἱστορικὴν μονογραφίαν «Διοίκησις εἰς Δικαιοσύνην ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐν Κρήτῃ» οἱ ἐξῆς: Κυριάκος Καντζιλισράκης, Παῦλος Μπατουδάκης, Μάρκος Χαλακατεδάκης, Βασιλεῖος Δουξενάκης καὶ Κώστος Ἡπειρώτης προμηθευτὴς ἄρτου εἰς τοὺς συναρχειοθέντας.

ΤΕΛΟΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ

Επιμ. Γεωργίου Παπαδόπουλου

